

ВИНИКНЕННЯ НОВИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Питання про виокремлення нових галузей права нині є дуже актуальним в юридичній науці. Із приводу цього ведеться численні дискусії між провідними ученими юристами. У вітчизняній юриспруденції виникає інтерес до проблеми дуалізму права. Тому особливого значення набуває проблема вибору критеріїв, які слід вважати вирішальними для поділу права на галузі. Щодо пошуку цих критеріїв, то серед науковців загально-визнаними вважаються предмет і метод правового регулювання.

Правовий режим галузі права складається з великої групи однорідних суспільних відносин, які становлять окрему, відносно самостійну сферу суспільного життя (предмет галузі права). Для правового режиму галузі права характерною є особлива цілісна система регулятивного впливу, яка характеризується специфічними прийомами регулювання, особливим порядком виникнення і формування змісту прав та обов'язків, їх реалізації, специфікою санкцій, способів їх реалізації, а також дією єдиних принципів, загальних положень, які поширюються на дану сукупність норм (метод правового режиму).

При характеристиці галузей права слід враховувати, що для їх виокремлення недостатньо користуватися критерієм єдності предмета і методу правового регулювання. Цей критерій, що добре спрацьовує у сфері цивільного і кримінального права, не може штучно застосовуватися при характеристиці усіх галузей права. Особливо це стосується нових галузей права — космічного, екологічного, інформаційного, будівельного, військового, транспортного та ін., де врахування їх правових режимів має особливо велике значення.

Обрання правового режиму як критерію поділу права на галузі дозволило поділити систему права на фундаментальні, профілюючі та комплексні галузі права [4, с. 44].

Питання про генезис нової галузі права — це питання про процес виникнення і становлення певної якості у правовій реальності. Межею генезису нової галузі права є оформлення її як самостійної галузі права. Відомо, що методологічним орієнтиром у розкритті генезису того чи іншого явища є поняття основи, оскільки основа містить ту сторону даного явища, яка обумовлює інші його сторони, властивості і зв'язки, які становлять сутність

явища. Конкретизується поняття основи через близькі йому поняття причини умови, що відображають процесуальну сторону реальності.

Головним змістом аналізу передумов є встановлення протиріч, що визначають виникнення нової галузі права. Становлення нової галузі права є результатом синтезу загальних, безпосередніх та основних передумов. Сформована нова галузь права являє собою систему, яка затребувана юридичною практикою і наукою.

На теперішній час у вітчизняній юриспруденції можна вважати загальноприйнятим визначення галузі права, під якою розуміється об'єктивно сформована всередині єдиної системи права у вигляді її відокремленої частини група правових інститутів і норм, що регулюють якісно однорідні суспільні відносини на основі певних принципів і специфічних методів, у силу чого здобула відносну самостійність, стійкість і автономність функціонування [2, с. 297]. У вітчизняній літературі в юриспруденції також є поширеною думка, згідно з якою підставою виокремлення нової галузі права є утворення нового предмета правового регулювання і нового правового методу. Ця думка, незважаючи на кілька критичних робіт, є домінуючою у вітчизняній теорії держави і права з кінця тридцятих років минулого століття аж до теперішнього часу [5, с. 34].

Однак конструкції галузі права, заснованої на особливому предметі і методі правового регулювання, притаманні протиріччя. По-перше, положення про власний метод для кожної галузі права не дотримується. По-друге, виходячи із цієї конструкції, незрозумілим є статус таких утворень, як «комплексна галузь права». По-третє, існують труднощі у визначенні співвідношення системи права і системи законодавства.

Якщо здійснити аналіз базового визначення галузі права, то із нього випливає, що ознаками галузі права є такі характеристики:

- а) наявність відповідної сфери суспільних відносин;
- б) наявність певної єдності у даному комплексі суспільних відносин;
- в) наявність об'єктивно обумовленого інтересу у самостійному регулюванні даного комплексу відносин;
- г) наявність певного специфічного методу регулювання даного комплексу відносин.

Уже давно висловлювалася думка щодо того, що специфіка предмета правового регулювання не вичерпується тільки вимогою особливої форми або методу правового регулювання. Специфіка виявляється і в такому змісті правового регулювання, яке не може бути охоплено загальними положеннями інших галузей права, а вимагає формулювання самостійних положень, спрямованих на застосування даної сукупності юридичних норм. Таким чином,

для нової галузі права необхідно мати власну «загальну частину», інакше це утворення не може вважатися галуззю права.

Ряд авторів вважають, що слід виокремлювати суспільні відносини, що існують тільки як правові, і суспільні відносини, для яких правова форма не є обов'язковою. Перші утворюють самостійні галузі права з об'єктивних причин (адміністративне, кримінальне тощо). Другі можуть утворювати галузі права, а можуть і не утворювати, роль тут відіграють такі чинники: характер відносин; ступінь застосування до них методів державного впливу; наявність самостійного законодавства. Таким чином, існують галузі права, наявність яких зумовлено об'єктивно, і галузі права, наявність яких залежить від волі суспільства і держави. Проте провести межу між об'єктивними і суб'єктивними умовами у цьому разі вельми складно. Зокрема, послідовно застосовуючи об'єктивний предметний підхід до розуміння галузі права, О.Ю. Анішин дійшов висновку щодо того, що «фінансове право є такою ж об'єктивною реальністю, як і самі фінанси. Воно виникло одночасно з виникненням держави і є його невід'ємним атрибутом» [1, с. 40].

Механізм утворення нових галузей права доцільно вивчати на прикладі об'єктів, які можуть бути галузями права у стадії формування. Відразу ж звертають на себе увагу так звані «комплексні галузі права». Їх існування як елементів системи права часто заперечувалося на тій підставі, що виокремлення першорядних і другорядних галузей права суперечить принципам побудови системи права, оскільки усі галузі підсистеми є одного рівня, то й ієрархії серед них бути не може [3, с. 11]. Це є цілком логічним, якщо вважати що нормативні акти одного рівня мають однакову юридичну силу. Комплексні галузі права об'єктивувати у нормативних узагальненнях, виражених у загальних положеннях, принципах, деяких специфічних прийомах регулювання. Але усі принципи, методи комплексної галузі права є похідними від принципів і методів основних галузей права, а значить, і повинні їх наслідувати.

Специфіка формування нової галузі обумовлена функціональним призначенням та місцем цієї галузі у системі права (її видом у класифікації галузей). Обов'язковою ознакою формування нової галузі є ознака комплексності, яка полягає у тому, що нова галузь, формуючись на основі існуючих галузей, успадковує деякі їх риси. Аналіз видів правових інститутів на предмет стабільності та здатності утворювати нові системи більш високого рівня продемонстрував провідну роль комплексних інститутів у формуванні нової галузі.

Галузі права формуються шляхом виокремлення (з однієї або із декількох галузей) та переродження. Переродження галузі – це шлях появи нової галузі на основі поглинання та трансформації

існуючої галузі з доповненням значним масивом нових норм. Виокремлення та переродження галузі може відбуватися на основі нових суспільних відносин або на основі актуалізації існуючих. Розподіл шляхів формування демонструє походження основної частини норм галузі права, розкриваючи генетичні зв'язки всередині права.

Таким чином, створення нових галузей права є потребою сучасності, це спричинено розвитком ринкових відносин, науково-технічним прогресом. Тому розподіл права на нові галузі надасть змогу ефективніше регулювати правові відносини у відповідних сферах діяльності.

Список використаної літератури:

1. Анишин А.Ю. Предмет финансового права: Современное состояние / А.Ю. Анишин. — М., 2004.
2. Богуцький П.П. Військове право у системі права України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / П.П. Богуцький. — О., 2009. — 23 с.
3. Керимов Д.А. Философские проблемы права / Д.А. Керимов. — М., 1972.
4. Ляшенко Р.Д. Проблемні питання формування нових галузей права [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://xn-e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_4_10.pdf
5. Свірчевська Ю.А. Сутність енергетичної безпеки країни та чинники, що на неї впливають / Ю.А. Свірчевська [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/042svirch.pdf>

Батан Юрій Дмитрович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
фахівець науково-дослідної частини

ПРЕВЕНТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ДІЇ ПРАВА: ПОТРЕБА ПОДІЛУ

Логічна операція під назвою «поділ» у більшості досліджень, що її іманентно застосовують або прагнуть застосувати, звужується до класифікації або типології, групування, різновидів тощо, свідомо чи несвідомо не беручи до уваги те, що усі перелічені процеси є складовими поділу.

1. Спершу слід коротко довести **потребу поділу** (систематизації, класифікації, типології тощо):